

УДК 81'42

**ВПЕВНЕНІСТЬ І СУМНІВИ У ЗБІРЦІ ІВАНА ФРАНКА
«НА ЛОНІ ПРИРОДИ ТА ІНШІ ОПОВІДАННЯ»
(на матеріалі корпусу дискурсивних слів)**

Ольга ІЛИК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра загального мовознавства,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000*

Виявлено та проаналізовано функціонально-семантичні групи дискурсивних слів (ДС) у збірці Івана Франка «На лоні природи та інші оповідання». У ній зафіксовано більше ста ДС, які поділено на шість основних функціонально-семантичних груп. Найчастотнішою є група ДС, яка виражає ставлення мовця до дійсності. ДС саме цієї групи відображають упевненість та сумніви автора. Розглянуто основні контексти вживання ДС у кожній із груп. Окрім того, у статті виявлено частотність вживання ДС та розрізнену омонімію.

Ключові слова: дискурсивні слова (ДС), функціонально-семантична класифікація ДС, корпус текстів малої прози І. Франка, корпус дискурсивних слів, омоніми, ідіолект.

Дискурсивні слова – важливий розряд слів, «які, з одного боку, забезпечують зв'язність тексту, а з іншого – найбезпосередніше відображають процес взаємодії мовця і слухача, позицію мовця: те, як мовець інтерпретує факти, про які він повідомляє слухача, як він оцінює їх з погляду рівня важливості, правдивості, можливості тощо. Саме ці одиниці керують процесом спілкування: вони виражають істинні й етичні оцінки, пресупозиції, думки, співвідносять, зіставляють і протиставляють різні твердження мовця чи спілкування мовців один із одним» [2, с. 7]. Часто ДС називають ще частками [1], модальними словами [7], прагматичними маркерами [17], дискурсивними одиницями [5], дискурсивними маркерами [14; 18; 19] та багато ін. Проте найбільш уживаною є терміносполука «дискурсивні слова» [2–4; 8–11; 15], оскільки, назва «дискурсивні слова» дає змогу обійти псевдопроблему їх належності до однієї з традиційних частин мови [10, с. 293].

Клас ДС граматично неоднорідний, він охоплює сполучники, прислівники, модальні слова, частки, вставні слова, вигуки, прийменники, деякі класи займенників. Досліджувати ДС у художньому дискурсі важливо тому, що вони індивідуалізують авторське мовлення та мовлення героїв. Дуже важливою рисою ДС є те, що, «порівняно з повнозначними словами, вживання ДС значною мірою недоосмислене і невідрефлектоване» [12, с. 305]. Тому саме за допомогою ДС можливо виявити істинні наміри мовця. Якщо це художній текст, ДС уможливають глибше заглянути в авторське світовідчуття, оскільки їх, як і службові, мовець вживає інтуїтивно.

Нині є багато класифікацій ДС. Найпопулярніші – В. Виноградова [7], А. Баранова, В. Плунгяна, Е. Рахліної [2], І. Огієнко [15], Ф. Бацевича [3], І. Массаліної [14], В. Белової [4], М. Ділай [9], Д. Шифрін [19]; Б. Фрейзера [17], Д. Самі, А. Гонсалес-Ледесми [18]. Вони мають спільні і відмінні риси. Це залежить від того, який принцип покладений в основу їх аналізу. Зокрема, А. Баранов, В. Плунгян, Е. Рахліна виділили семантичні групи ДС, використовуючи функціональну класифікацію, в центрі якої – процедурний аспект семантики ДС (комплекс операцій, процедур). І. Огієнко, В. Белова також використовували функціонально-семантичну класифікацію ДС (на підставі функціонально-семантичних характеристик). У своїх дослідженнях І. Массаліна послуговувалася двома класифікаціями: частинимовною та функціональною. М. Ділай розробляє семантико-прагматичну класифікацію ДС (групи ДС підтримують внутрішню семантику текстів та відображають їх прагматику). Отже, найпоширенішою є функціонально-семантична класифікація, яку буде використано для дослідження ДС у збірці І. Франка «На лоні природи та інші оповідання».

У Львівському університеті існує проєкт створення корпусу текстів Івана Франка [6]. Він передбачає, що корпус охоплюватиме усі твори І. Франка (а це близько 7 млн слововживань). Створення корпусу текстів малої прози Івана Франка є частиною проєкту. Уся мала проза І. Франка займає вісімнадцять збірок оповідань та новел. Проте особливий інтерес викликає збірка, яка є оригінальною та великою за обсягом – «На лоні природи і інші оповідання», її «об'єднав пленер (події в них розгортаються у відкритому природному просторі)» [13, с. 30]. Вона складається з тринадцяти оповідань: «Odi profanum vulgus», «Дріада», «Мавка», «Микитичів дуб», «Мій злочин», «На лоні природи», «Під оборогом», «Поєдинок», «Поки рушить поїзд», «Сойчине крило», «У столярні», «Щука», «Яндруси». Позаяк у збірці ДС є важливими (загальна кількість слів у збірці $\approx 57\,409$; кількість ДС $\approx 5\,977$) і займають великий пласт лексики, то саме її ми будемо використовувати як джерельну базу для дослідження.

Проаналізувавши твори, які входять до збірки, було виявлено 110 ДС та, відповідно, їх частоту вживання у творах. Результати представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

**Частотний список дискурсивних слів у збірці І. Франка
«На лоні природи та інші оповідання»**

РАНГ	ДИСКУРСИВНЕ СЛОВО	ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ	РАНГ	ДИСКУРСИВНЕ СЛОВО	ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ
1.	І (Й)	1962	10.	ТІЛЬКИ	89
2.	А	695	11.	МОЖЕ	87
3.	ТА	579	12.	АБО	79
4.	ТО	259	13.	АЖ	77
5.	ТАК	211	14.	ОСЬ	76
6.	КОЛИ	189	15.	ЗОВСІМ	75
7.	ЧИ	169	16.	ХОЧ (ХОЧА)	72
8.	Ж	121	17.	НУ	68
9.	НЕМОВ	92	18.	ЛИШЕ (ЛИШ)	62

Продовження табл. 1

РАНГ	ДИСКУРСИВНЕ СЛОВО	ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ	РАНГ	ДИСКУРСИВНЕ СЛОВО	ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ
19.	ДАЛІ	59	60.	ЦІКАВО	7
20.	ПЕВНО (ПЕВНЕ)	47	61.	ЗАГАЛОМ	6
21.	АДЖЕ	43	62.	ОТЖЕ	6
22.	ПРОТЕ	39	63.	БУЦІМТО	5
23.	ВИДНО	36	64.	САМИЙ	5
24.	ЖЕ	35	65.	ЧУЄШ	5
25.	НАВІТЬ	35	66.	ШКОДА	5
26.	ОТ	34	67.	ТАК СКАЗАТИ	4
27.	ТРОХИ	34	68.	ЩОПРАВДА	4
28.	ПОКИ	33	69.	ВЗАГАЛІ	3
29.	ТАКОЖ	31	70.	З ОДНОГО БОКУ	3
30.	О	30	71.	ЗРОЗУМІЛЮ	3
31.	ХІБА	30	72.	НАВПАКИ	3
32.	ПРАВДА	27	73.	НЕНАЧЕ	3
33.	СПРАВДІ	26	74.	ЧЕНЬ	3
34.	МАЙЖЕ	25	75.	АВЖЕЖ	2
35.	ЛЕДВЕ	23	76.	АЯКЖЕ	2
36.	СПРАВДІ	23	77.	ДО РЕЧІ	2
37.	МАБУТЬ	22	78.	ЕГЕ	2
38.	ЗВИЧАЙНО	20	79.	З ДРУГОГО	2
39.	ДО ТОГО	18	80.	ЗРЕШТОЮ	2
40.	ЗДАЄТЬСЯ	18	81.	МОЖЛИВО	2
41.	ЗНАЄШ	18	82.	НА ЩАСТЯ	2
42.	САМЕ	18	83.	НАПЕВНО	2
43.	ПРОСТО	15	84.	ОДНАЧЕ	2
44.	НІБИ	13	85.	ОДНИМ СЛОВОМ	2
45.	ТОМУ	13	86.	ЦІЛКОМ	2
46.	БАЧИЛОСЬ	12	87.	ЯК [ТО] КАЖУТЬ	2
47.	ГЕТЬ	12	88.	А КРІМ ТОГО	1
48.	НЕВЖЕ	12	89.	БІГМЕ	1
49.	БАЧИШ	11	90.	ВІДПОВІДНО	1
50.	НАРЕШТІ	11	91.	ВРЕШТІ	1
51.	ТАКИ	11	92.	З ДРУГОГО БОКУ	1
52.	А ДАЛІ	10	93.	З ІНШОГО БОКУ	1
53.	ЗНАЧИТЬ	10	94.	ІЙ-БОГУ	1
54.	ВСЕ-ТАКИ	9	95.	МОВЛЯВ	1
55.	ОЧЕВИДНО	9	96.	НА ДИВО	1
56.	НЕМОВБИ	8	97.	НА ЖАЛЬ	1
57.	ВТІМ	7	98.	НА МОЮ ДУМКУ	1
58.	ОТО	7	99.	НАСАМПЕРЕД	1
59.	РОЗУМІЄТЬСЯ	7	100.	НАСИЛУ	1

Закінчення табл. 1

РАНГ	ДИСКУРСИВНЕ СЛОВО	ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ	РАНГ	ДИСКУРСИВНЕ СЛОВО	ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ
101.	НЕМА НІЯКОГО СУМНІВУ	1	105.	ТИМ НЕ МЕНШЕ	1
102.	ОТОЖ	1	106.	ТОЖ	1
103.	ПРАВДОПОДІБНО	1	107.	ЩАСТЯ	1
104.	СКАЗАТИ ПО ПРАВДІ	1	108.	ЯК СЕ СУМНО	1
			109.	ЯКИЙ ЖАЛЬ	1
			110.	ЯКОСЬ ПРИКРО	1

Важливою частиною роботи над дослідженням стало усунення омонімії, оскільки майже всі розглянуті ДС належать до різних лексико-граматичних класів, тобто є міжчастиномовними омонімами. Таке розрізнення є необхідним, оскільки «у багатьох слів такого типу існують, поряд з дискурсивними, й інші, недискурсивні вживання» [8, с. 9]. Наприклад, порівняймо вживання слова *правда*:

*«Невже в його словах не хороба, не гарячка, а якась правда, таємна, вища, недоступна їй?» («Під оборогом»)*¹.

«А я все те витерпіла, Массіно! І навіть... мої адоратори кажуть, що й досі виглядаю непогано. Правда, вони тут, під японськими кулями та гранатами, не дуже перебирчиві» («Сойчине крило»).

У першому реченні слово *правда* – іменник, який виражає предметність (істина; антоніми – брехня, кривда), а друге речення – це дискурсивне вживання. Слово набуває іншого значення – «впевненості мовця в сказаному», а семантичний зв'язок зі словами *кривда*, *брехня* втрачається.

Складним і проблемним є питання розмежування омонімії та полісемії, оскільки в словниках та лінгвістичній літературі простежуються розбіжності в описі цих явищ. Безсумнівно, одною з основних особливостей ДС є їх багатозначність: «Багатозначність ДС за своїми проявами відрізняється від полісемії іменних частин мови та дієслів. Значення ДС – категорія більш суб'єктивна, ніж значення повнозначних слів. Виділення того чи іншого “типу вживання” як значення в галузі дискурсивної лексики більшою мірою залежить від конкретної семантичної теорії» [8, с. 9]. Проте, як кваліфікувати такі ДС: *певно* (мабуть/звичайно), *зрештою* (підсумовує, завершує/означення крайнього ступеня незадоволення), *мовляв* (передає слова, які належать не тому, хто говорить; передає внутрішню мову персонажа, розкриття жесту/уточнення вислову; так би мовити)? Оскільки ці ДС належать до різних функціонально-семантичних груп, їх можна віднести до розряду омонімів серед дискурсивної лексики. Зокрема, ДС *зрештою*, є омонімом, оскільки належить до двох різних груп: ДС, які виражають композиційно-змістову організацію тексту та до ДС, які виражають емоційну оцінку.

Отже, за функціонально-семантичною класифікацією ДС збірки можна поділити на шість основних груп². Розглянемо їх детальніше:

¹ Тут і далі подасмо приклади з корпусу текстів малої прози Івана Франка.

² За функціонально-семантичною класифікацією груп ДС може бути понад двадцять, проте нас цікавлять найпоширеніші та найчастотніші групи, які виділила більшість дослідників.

1) Група ДС, яка виражає ставлення мовця до істинності. Вона поділяється на дві підгрупи:

• ДС, які вказують на впевненість, реальність, правдивість: *так**¹ 211, *правда** 27, *справді** 23, *звичайно** 20, *розуміється** 7, *щоправда** 4, *авжеж* 2, *аякже* 2, *еге** 2, *нема ніякого сумніву* 1, *сказати по правді* 1, *йй-богу* 1, *бігме* 1.

У мовленні героїв І. Франка ДС *так* має особливий комунікативний смисл – це ДС автокомунікації, мовець роздумує та підтверджує правильність своїх роздумів:

«Мов причаровані, впилися мої очі в дивну появу, що німо, з грізним, від пожежі паленіючим лицем стояла передо мною.

– Хто ти? – ледве прошептав я, важко переводячи дух.

– Я Мирон, – відповіла сміло й твердо поява.

Так, се справді був Мирон! Се справді був я, такий сам, як колись, у найкращі, найсвятіші дні моєї молодості!» («Поєдинок»)

Таку ж функцію у мовленні письменника виділила Т. Космеда. Дослідниця зауважила, що «коли Іван Франко про щось розмірковував, то любив промовляти сам до себе: “Так-так”. І. Франко говорив переважно тихим голосом, особливо у зазначених ситуаціях [...]. Очевидно, ці слова допомагали Франкові зосереджуватися, сприяли активізації його внутрішнього мовлення, а можливо, були й певним сигналом, свого роду переключенням коду – виходом із стану внутрішнього мовлення, перемиканням на мовлення зовнішнє» [11, с. 207].

У такому ж значенні І. Франко вжив ДС *аякже*:

«Але як же вони близько! Ось тут-таки за окопом, аякже! Люби мавочки, вони, певно, прийшли за мною сюди! Та й що не боялися! Адже якби їх люди спіймали, то забрали б їх у торбу, аякже!.. Дали би тій поганій кусіці в торбу! Але ні, вона не дала би мавок, вони такі добрі, такі гарні!..» («Мавка»).

Маленька дівчинка розмірковує і промовляє сама до себе: *аякже*. Це маркер внутрішнього мовлення, підтвердження своїх слів, певне заспокоєння самого себе. Мовлення героя повністю сконцентроване на внутрішній світ та особисті переживання, на діалог зі собою. Така функція ДС у словниках не зафіксована. Приміром, у СУМі *аякже* – розмовна частка, яка уживається для ствердження якоїсь думки; авжеж, звичайно або для вираження незгоди з чим-небудь, заперечення, відмови [16, с. 74]. Проте, крім цих двох значень вона слугує вираженням категорії інтимізації.

• ДС, які вказують на невпевненість у висловлених судженнях: *немов**92, *може** 87, *певно (певне)** 47, *видно** 36, *мабуть* 22, *здається** 18, *ніби** 13, *бачилось** 12, *очевидно** 9, *немовби** 8, *буцімто** 5, *чень* 3, *неначе** 3, *можливо** 2, *напевно** 2, *правдоподібно** 1.

ДС *правдоподібно* вживається для вираження припущення чого-небудь, таке значення є діалектним:

«– Се, правдоподібно, той самий пташок, котрого вони всаджують першого крізь видушену шибу до покоїв і котрий відчиняє їм вікна, – мовив комісар. – Є надія, що швидко будемо мати їх усіх у руках» («*Odi profanum vulgus*»).

Також діалектне ДС *чень*, яке І. Франко часто вживає у своїх творах:

¹ Див. Додаток.

«– Біжіть за слідом! – сказав Прокіп. – **Чень** її знайдете, коли ще, бідна, жива, ночувавши вчорашню ніч надворі» («Микитичів дуб»).

2) ДС, які виражають композиційно-змістову організацію тексту. Ці ДС можна поділити також на дві підгрупи:

• ДС висновку, підсумку, узагальнення, результату: *тому** 13, *нарешити** 11, *значить* 10, *загалом* 6, *отже** 6, *взагалі* 3, *навпаки** 3, *зрештою** 2, *одним словом* 2, *врешті* 1, *отож** 1.

ДС *значить* характерне для розмовного стилю, уживається, як і всі інші слова підгрупи, для підсумовування, узагальнення висловленої думки:

За г р а н и ч н и й п о л і т и к . Н а ш і й ш т у ц і б а й д у ж е д о т о г о , ч и в и ч е р е з н е ї п і д в и щ и т е с ь , ч и н і . В о н а – с а м а с о б і м e т a . В о н a – с к а р б н и ц я н а й в и щ о г о , н а й с у б т е л ь н і ш о г о ч у т т я , а н e п і д о й м a д o п і д н o ш e н н я в г o р у с т o ф у н т o в и х к л ь o ц і в . Т р e б a в ж e в и с o к o с т o я т и , щ o б м o г т и р o з k o ш y в a т и с я н e ю .

П р о ф е с о р . З н а ч и т ь , ш т у к а д л я в и б р а н ц і в ?

З а г р а н и ч н и й п о л і т и к . Т а к » (« O d i p r o f a n i t u m v u l g u s ») .

• ДС, що вказують на послідовність, перерахування, ступінь важливості тексту: *далі* 59, *а далі* 10, *з одного боку* 3, *з другого боку* 1, *з другого* 2, *з іншого боку* 1, *насамперед* 1.

Найчастотніше ДС *далі*:

«З-під барвистого серпанку виступали, щораз виразніше, темні стіни лісів, стіжкуваті бовдури розрізаних дерев, тонкі та безконечні нитки вориння, що тут і там обмежувало царину, відділяючи її від толоки. Далі зі dna того повітряного моря почали, мов блискучі сталеві шпади, виколюватися острі леза – се відблиски води, о яку внизу відбивалося сонячне проміння» («Дріада»).

Ця група ДС структурує мовлення, роблячи його логічним, ДС групи можуть наголошувати важливість та другорядність того, про що говорить співбесідник.

3) ДС, які деталізують повідомлювану інформацію:

• ДС поєднання, приєднання інформації: *і (й)** 1962, *або** 79, *до речі* 2, *а крім того* 1.

ДС є саме частка «і».

«Я виніс його на повір'я. Він сидів спокійно в моїй долоні й не пручався» («Мій злочин»). У цьому контексті ДС *й* близьке до ДС *навіть*.

• ДС уточнення, корекції: *до того* 18.

«От каню, яструба, орла, тощо іншого, до того я й сам охочий вистрілити» («На лоні природи»).

4) ДС, які виражають емоційну оцінку:

• ДС, пов'язані з позитивними емоціями: *на щастя* 2, *щастя* 1, *цікаво** 7, *на диво* 1.

«На щастя, мама вийшли були до городу, а то би, певно, були насварили на мене, нащо беру такий великий кусень хліба» («Микитичів дуб»).

ДС, пов'язані з негативними емоціями: *на жаль* 1, *який жаль* 1, *як се сумно* 1, *якось прикро* 1, *шкода** 5.

«На жаль, се огнище швидко загасне, чудовий день добіжить до кінця, мине

хвилина упоєння тишею та красою природи, а суспільність як була, так і лишилась байдужна на долю того подення, як була, так і буде вдесятеро прудкіша до пімсти і кари, ніж до любові, пробачення та материнської дбайливості» («Яндруси»).

5) ДС, які характеризують висловлення з погляду суб'єкта оцінки:

• ДС суб'єктивації повідомлюваного: *на мою думку 1, думаю* 13, чую* 9.*

«– Ет, тобі-бо не догодиш! – напівповажно, а напівжартом сказав молодий. – Коли хочу докладно висловити те, що думаю, то мушу ж ужити такого слова, яке, **на мою думку, найвідповідніше**» («На лоні природи»).

• ДС об'єктивації повідомлюваного: *як [то] кажуть 2, мовляв 1, так сказати 4.*

«Вийшовши з лісу, де, неважачучи на густі золоті плями, струмки та нитки від сонячного проміння, все-таки стояла ще сутінь, Борис зразу мусив аж прижмурювати очі, – так ярко світило тут сонце, що вже піднялося, **як то кажуть**, на три праники над сусідню, також лису, гору» («Дріада»).

6) ДС, які виражають протиставну семантику, більшу або меншу міру допустовості: *проте* 39, тим не менше 1, все-таки* 9, одначе* 2.*

«Та ми, **проте**, щокрок заглядали цікаво в воду під кожний прут, під кожний зів'ялий лопух, у кожний корч, чи не задушився де який наш знайомий цунак під льодом або чи пані видра не була ласкава зробити нашим риbam візиту» («Мій злочин»).

Окрім цих основних функціонально-семантичних, є й інші цікаві вживання ДС. Наприклад, ДС *добре* на перший погляд уживається на позначення згоди, проте у збірці воно набуває іншої функції з прихованим смислом «відчепись». В оповіданні «Odi profanum vulgus» бабуся Антонова приходить до Вінкентія дізнатися про долю його сина, який кудись зник, на що він відповідає:

«– Він, певно, затужив за селом і втік на село.

– Га, може бути. Коли пан так кажуть... А може би, пан написали там до кого в селі і запитали, чи є він там?

– **Добре-добре!** Дякую вам за відомість. Зараз нині напишу.

І бабуся, кахикаючи, пішла».

Насправді, Вінкентій «не цікавився ним (сином), ненавидів його, як гріх, як помилку, як пригадку чогось страшного, глупого і безглузлого»¹, тому і будь-яка згадка чи розмова про сина була неприємною для нього, і він намагався швидше усе припинити та забути. У цьому контексті ДС відображає ставлення мовця до співбесідника і до самої ситуації, через яку Вінкентій стає роздратований.

Пропонуємо ще один контекст:

«– **Добре**, синку, **добре**. Але нікому не говори про се. І таткові не говори.

– **Добре**, синку, **добре**. Але пам'ятай, не говори про се нікому» («Під оборогом»).

Розповідь сина про боротьбу з тучею бентежить його маму. Вона переживає, щоб син нікому це не розказував, бо люди сміятимуться. Вона погоджується зі словами сина, щоб він припинив верзти цю дурню:

У ДС *йди* також виявлено прихований комунікативний смисл:

«– **А йди, йди!** Така вже стара дівка виросла та й їй у ясний день у хаті страшно!

¹ Приклад з корпусу текстів малої прози І. Франка («Odi profanum vulgus»).

Далі відаватися захочеш, а в хаті боїшся! Ститайся! І як я візьму тебе у ліс? Хіба ти зможеш ходити по лісі?» («Мавка»).

«– А йди, йди, дурна! Щось також говориш! От сиди в хаті, я позамикаю двері, ніхто сюди не ввійде. А я незабаром вернуся, не бійся!» («Мавка»).

«– А йди ж ти, Анно, йди! – заговорив старий Прокіп, найстаріший дід у нашій селі. – Чи ти вдуріла, чи тобі й той розум вплив, що сь його не мала? Та так дитину скарувати, га» («Микитичів дуб»).

Таких уживань у збірці безліч. Іронічне *йди, йди* в цих контекстах означає «що за дурню ти верзеш».

Отже, ДС – це особливо важливий розряд слів, які допомагають визначити особливості ідіостилу письменника. У збірці І. Франка «На лоні природи та інші оповідання» виділено більше ста ДС, які об'єдналися у шість основних груп.

Найчисельнішою є група ДС, які вказують на ставлення мовця до істинності. Письменник часто вживав ДС, які мають стверджувальну, позитивну семантику. ДС *так, аякже, добре, правда, звичайно* передають згоду, вказують на добрі наміри героїв творів, бажання допомогти, їх відкритість, щирість.

Особливістю збірки є й те, що І. Франко використовував інтроспекцію, яка підтверджує не тільки використання одностороннього діалогу, потоку свідомості, а й особливі функції ДС *так і аякже*.

Чисельність ДС композиційно-змістової організації тексту показує, що мовлення героїв творів І. Франка є логічним, високоструктурованим. ДС цієї групи переважно вживаються в авторському мовленні та мовленні інтелігенції.

Тобто, ДС показують соціальну диференціацію героїв. У мовленні простих селян переважають ДС *ну, ади, видиш* (ДС розмовного стилю), а в мовленні інтелігенції – ДС *втім, одначе, щоправда, отже* (ДС наукового стилю) [3, с. 104]. Вживання тих чи інших ДС свідчить про те, чи мовець близько знайомий із своїм співбесідником. Наприклад, вживання ДС *ну, адить, ось* свідчить про дружні відносини між адресатом та адресантом (не з кожною людиною і не у всіх ситуаціях використовують ці ДС).

Також франкові тексти є високоемоційними. Це підтверджує чисельність групи ДС, які виражають емоційну оцінку (*на щастя, щастя, цікаво, на диво, на жаль, який жаль, як се сумно, якось прикро, шкода*).

Варто зазначити, що І. Франко є яскравим представником бойківського говору, його діалектна лексика виявляється навіть на рівні ДС. Тобто, у повнозначних словах могло бути спеціальне вживання для відтворення художнього задуму, колориту, проте, вживання ДС відбувається на інтуїтивному рівні. Серед ДС діалектними є *чень* та *правдоподібно*.

ДС передають ставлення мовця до адресата, який може дратувати (вживання ДС *добре, добре*) чи ставити під сумнів здоровий глузд співрозмовника (вживання ДС *йди, йди*).

Під час виділення дискурсивної лексики важливо розрізняти омонімію, оскільки, майже кожне ДС є омонімічним (Додаток 1). Для української мови типовими ДС є частки, для англійської – сполучники. Тому розрізвивши омонімію ми матимемо потрібні контексти ДС для детальнішого аналізу.

Отже, дослідження ДС у художньому дискурсі необхідне для виділення особливостей ідіолекту автора. Без цих, на перший погляд, неважливих слів, мовлення було би сухим, а ДС роблять його живішим, індивідуалізованим. Коротко підсумовуючи, І. Франко за допомогою ДС оживив свій текст: він погоджувався зі сказаним, наголошував правдивість сказаного, часто поет скептично ставився до сказаного, сумнівався (**група ДС, яка виражає ставлення мовця до істинності**), за допомогою ДС І. Франко виділив головне і другорядне, структурував текст, підсумовував сказане (**ДС, які виражають композиційно-змістову організацію тексту**). Текст є високоемоційним, присутні як позитивні емоції, так і негативні (**ДС, які виражають емоційну оцінку**). Сам текст автора є глибоким (наявні імпліцитні смисли), високодіалогічним. ДС частково допомагають відреконструювати внутрішній світ автора (ДС автокомунікації). Отже, звертаючи увагу тільки на ДС, можна побачити особливості ідіолекту письменника.

Додаток

Розрізнені омоніми у збірці І. Франка «На лоні природи та інші оповідання»

АБО (спол.) АС	ЗДАЄТЬСЯ (вставне сл.) А##
АБО (част.) АР	
БАЧИТИСЬ (дієсл.) V	ЗРЕШТОЮ (присл.) D
БАЧИЛОСЬ (вставне сл.) А##	ЗРЕШТОЮ (спол.) АС
	ЗРЕШТОЮ (вставне сл.) А##
БУЦІМТО (спол.) АС	І (спол.) АС
БУЦІМТО (част.) АР	І (част.) АР
	І (виг.) АІ
ВИДНО (присудк. сл.) А#	
ВИДНО (вставне сл.) А##	МОЖЕ (дієсл.) V
	МОЖЕ (вставне сл.) А##
ВСЕ-ТАКИ (спол.) АС	
ВСЕ-ТАКИ (част.) АР	МОЖЛИВО (присл.) D
	МОЖЛИВО (присудк. сл.) А#
ДУМАТИ (дієсл.) V	МОЖЛИВО (вставне сл.) А##
ДУМАЮ (вставне сл.) А##	
ЕГЕ (част.) АР	НАВПАКИ (присл.) D
ЕГЕ (виг.) АІ	НАВПАКИ (прийм.) АR
	НАВПАКИ (част.) АР
	НАВПАКИ (вставне сл.) А##
ЗВИЧАЙНО (присл.) D	
ЗВИЧАЙНО (част.) АР	НАПЕВНО (присл.) D
ЗВИЧАЙНО (присудк.сл.) А#	НАПЕВНО (вставне сл.) А##
ЗВИЧАЙНО (вставне сл.) А##	
	НАРЕШТІ (присл.) D
ЗДАВАТИСЯ (дієсл.) V	НАРЕШТІ (спол.) АС

НАРЕШТІ (виг.) АІ	ПРАВДА (присудк. сл.) А#
НАРЕШТІ (вставне сл.) А##	ПРАВДА (вставне сл.) А##
НЕМОВ (спол.) АС	ПРАВДОПОДІБНО (присл.) D
НЕМОВ (част.) АР	ПРАВДОПОДІБНО (вставне сл.) А##
НЕМОВБИ (спол.) АС	ПРОТЕ (спол.) АС
НЕМОВБИ (част.) АР	ПРОТЕ (вставне сл.) А##
НЕНАЧЕ (спол.) АС	РОЗУМІЄТЬСЯ (дієсл.) V
НЕНАЧЕ (част.) АР	РОЗУМІЄТЬСЯ (част.) АР
	РОЗУМІЄТЬСЯ (вставне сл.) А##
НІБИ НІБИ (спол.) АС	СПРАВДІ (присл.) D
НІБИ# НІБИ (част.) АР	СПРАВДІ (част.) АР
	СПРАВДІ (вставне сл.) А##
ОДНАК (спол.) АС	ТАК (присл.) D
ОДНАК (присл.) D	ТАК (спол.) АС
ОДНАК (вставне сл.) А##	ТАК (част.) АР
ОДНАЧЕ (спол.) АС	
ОДНАЧЕ (вставне сл.) А##	ТОМУ (присл.) D
ОДНАЧЕ (виг.) АІ	ТОЙ (займ.) Р
	ТОМУ (спол.) АС
ОТЖЕ (част.) АР	ЦІКАВО (присл.) D
ОТЖЕ (вставне сл.) А##	ЦІКАВО (присудк. сл.) А#
ОТОЖ (част.) АР	
ОТОЖ (спол.) АС	ЧУЮ (дієсл.) V
	ЧУЮ (вставне сл.) А##
ОЧЕВИДНО (присл.) D	ШКОДА (збитки) N
ОЧЕВИДНО (присудк. сл.) А#	ШКОДА (присудк.сл.) А#
ОЧЕВИДНО (вставне сл.) А##	
ПЕВНО (присл.) D	ЩОПРАВДА (присл.) D
ПЕВНО (присудк. сл.) А#	ЩОПРАВДА (спол.) АС
ПЕВНО (вставне сл.) А##	ЩОПРАВДА (вставне сл.) А##
ПРАВДА (істина) N	

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранов А. Н. Модальные частицы в ответах на вопрос / А. Н. Баранов, И. М. Кобозева // Прагматика и проблемы интенциональности. – М. : ИВАН СССР, 1988. – С. 45–69.

2. Баранов А. Н. Путеводитель по дискурсивным словам русского языка / А. Н. Баранов, В. А. Плузган, Е. В. Рахилина. – М. : Азбуковник, 1993. – 243 с.
3. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія / Ф. С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
4. Белова В. М. Функционально-семантические особенности дискурсивных слов в жанре мемуаров / В. М. Белова // Вестник Череповецкого государственного университета. – 2011. – № 1. – С. 50–53.
5. Богданова Н. В. О проекте словаря дискурсивных единиц русской речи (на корпусном материале) / Н. В. Богданова // Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии. – М., 2012. – Вып. 11 (18). – С. 71–83.
6. Бук С. Н. Корпус текстів Івана Франка: спроба визначення основних параметрів / С. Н. Бук // Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології: MegaLing-2006 : зб. наук. пр. / НАН України. Укр. мовн.-інформ. фонд, Таврійськ. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського; за ред. В. А. Широкова. – К. : Довіра, 2007. – С. 72–82.
7. Виноградов В. В. Русский язык (грамматическое учение о слове) / В. В. Виноградов. – М., 1947. – 783 с.
8. Дискурсивные слова русского языка: Опыт конкретно-семантического описания / под ред. К. Киселевой и Д. Пайара. – М., 1998. – 447 с.
9. Ділай М. П. Реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу дискурсивних слів у текстах англійських проповідей / М. П. Ділай // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Симферополь, 2012. – Т. 25 (64). – № 1. – Ч. 1. – С. 67–70. – (Серия «Филология. Социальные коммуникации»).
10. Кобозева И. М. Для чего нужен звучащий словарь дискурсивных слов русского языка / И. М. Кобозева, Л. М. Захаров // Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии. Труды международной конференции Диалог'2004. – М. : Наука, 2004. – С. 292–297.
11. Космеда Т. А. Типові дискурсивні слова як показник комунікативної компетенції мовної особистості (на прикладі аналізу «живого» мовлення І. Франка) / Т. А. Космеда // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / укл.: Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – Вип. 17. – С. 206–210.
12. Левонтина И. Б. Ишь / И. Б. Левонтина // Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура / отв. ред. Ю.Д. Апресян. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С. 305–318.
13. Легкий М. З. «В поті чола»: поетика, естетика, рецепція / М. З. Легкий // Вісник Львівського університету. – 2013. – С. 29–41. (Сер. філологічна ; вип. 58).
14. Массалина И. П. Средства выражения связующей функции в английском языке военно-морского дела: диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук: 10.02.04 / Массалина И. П. – М., 2009. – 20 с.
15. Огієнко І. С. Дискурсивні слова турецького походження в текстах сучасних болгарських мас-медіа: автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.02.03 / Огієнко І. С. – К., 2009. – 20 с.
16. Словник української мови : в 11 т. Т. 1. – К. : Наукова думка, 1970. – 801 с.
17. Fraser B. Pragmatic markers / B. Fraser // Pragmatics 6(2). – 1996. – P. 167–190.
18. Samy D. Pragmatic Annotation of Discourse Markers in a Multilingual Parallel Corpus (Arabic-Spanish-English) / D. Samy, A. González-Ledesma // LREC 2008. – Marrakech, 2008. – P. 3299–3305.
19. Schiffrin D. Discourse markers / D. Schiffrin. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 364 p.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2013

Прийнята до друку 24.03.2014

**CERTAINTY AND DOUBT IN IVAN FRANKO'S
«IN THE BOSOM OF NATURE AND OTHER STORIES»
COLLECTED PROSE
(Based On the Corpora of Discursive Words)**

Olha ILYK

*The Ivan Franko National University of L'viv,
1 Universytetska Str., L'viv, 79000, Ukraine*

The paper presents the findings on and analysis of the discursive words (DWs) in Ivan Franko's selected prose «Na loni pryrody ta inshi opovidannia» [In the Bosom of Nature and Other Stories].

Keywords: Ivan Franko, functional-semantic classification, corpus / corpora, text, discursive word, essay, homonym, idiolect.

**УВЕРЕННОСТЬ И СОМНЕНИЯ В СБОРНИКЕ ИВАНА ФРАНКО
«НА ЛОНЕ ПРИРОДЫ И ДРУГИЕ РАССКАЗЫ»
(на материале корпуса дискурсивных слов)**

Ольга ИЛЫК

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра общего языкознания,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000*

Выявлены и проанализированы функционально-семантические группы дискурсивных слов (ДС) в сборнике Ивана Франко «На лоне природы и другие рассказы». В ней зафиксировано более ста ДС, которые разделены на шесть основных функционально-семантических групп. Наиболее частотной является группа ДС, которая выражает отношение говорящего к действительности. ДС именно этой группы отражают уверенность и сомнения автора. Рассматриваются основные контексты употребления ДС в каждой из групп. Кроме того, в статье выявлены частотность употребления ДС и разрозненная омонимия.

Ключевые слова: дискурсивные слова (ДС), функционально-семантическая классификация ДС, корпус текстов малой прозы И. Франко, корпус дискурсивных слов, омонимы, идиолект.